

en Kabinettsordre til Politimester Fedder, hvorved denne fik et vist Tilsyn med Klubberne; Ordren har været betragtet som en Slags Grundlov for Klubvæsenet og findes ofte trykt foran Selskabernes Love. I Instruks af 1809 4. April § 17 paalagdes det ligeledes Politiet at have Tilsyn med Klubberne, og Klubskattens Indførelse 1819 gjorde det endmere nødvendigt at have Rede paa dem. Men efter Grundloven af 5. Juni 1849, og navnlig efter at Klubskatten var ophørt 1855, fordi den havde naaet sit Maal, at afbetale Frue Kirkes Gæld, skulde man vente, at dette Polititilsyn var forbi; i Jürgensens Lovlexikon staar da ogsaa: »Et saadant særligt Tilsyn fra Politiets Side formenes nu uforeneligt med den grundlovsmæssige Foreningsret«. Ikke desto mindre naar Dokumenterne angaaende Klubberne i Politidirektørens Arkiv lige fra 1816 til 1863; det er aabenbart ikke gaaet rigtig op for Publikum, hvor langt Friheden strakte, og Politiet har ikke været ivrigt efter at oplyse derom.

Svarende til disse Arkivalier i Københavns Politidirektørs Arkiv skulde man vente i Provinsbyernes Byfogedarkiver at finde lignende; saadanne er imidlertid ikke paatruftne.

ANMELDELSER.

NY LITERATUR VEDRØRENDE ALMUEKULTUR OG FOLKEMINDER 1923—25.

I det følgende skal gives en kortfattet Oversigt over Bøger og Tidsskriftsartikler fra Årene 1923—25, der giver Oplysninger af Betydning vedrørende dansk Almuekultur og danske Folkeminder. Bøger, der tidligere har været anmeldt i nærværende Tidsskrift omtales naturligvis ikke, ligesom der ogsaa af Pladshensyn har måttet drages visse Grænser, således at absolut Fuldstændighed ikke har kunnet opnåes, men det er dog mit Håb, at det vigtigste er taget med i det nedenstående. Oversigten falder i to Afsnit. Først omtales selvstændige Bøger, derefter Tidsskrifts-

og Årbogsartikler. Indenfor hvert Afsnit er de lokale Skildringer ordnet efter Egne.

Først skal nævnes *Jørgen Olriks* Oversættelse af *Erik Pontoppidans* latinske Skrift (Everriculum o. s. v.) imod Almuens Overtro (fra 1736) betitlet: »*Fejekost* til at udfeje den gamle Surdejg eller de i de danske Lande tiloversblevne og her for Dagen bragte Levninger af saavel Hedenskab som Papisme«. (Danmarks Folkeminder Nr. 27. Schönberg 1923. XXXII + 72 S.). Erik Pontoppidan meddeler i sit Skrift en Række Jagttagelser fra dansk og norsk Folketro fra Beg. af 18. Årh., således som Varsler, ulykkelige Dage, Julelege og deres Umådelighed o. s. v. Det er ret morsomt at læse, hvormeget den nidkære lutherske Biskop har at fortælle herom. Dog bekommer det os nu som tyndt Øl, når vi sammenligner Skriftet med de mange parallelle Træk, der er fremdraget i senere danske Folkemindebøger, men som et Tidsdokument har Pontoppidans Skrift naturligvis betydelig historisk Interesse. Man må være Oversætteren meget taknemlig for hans aldeles fortræffelige Indledning om den øvrige ældre og med Pontoppidan samtidige latinske Literatur vedrørende dansk Folketro. Således er gennemgået en Mængde latinske Studente-Disputater, hvori der findes Oplysninger om »papistiske Levninger« og »gammelt Hedenskab«. Ved Omtalen af Mogens Hosums Disputats om *Kippinge* (S. XXIII) savnes en Henviisning til *H. F. Rørdams* Afhandling om Valfarterne til Kippinge i Kirkeh. Saml. 4. R. III, 433 ff., hvor Rørdam gør Hosums og flere andres Disputater til Genstand for Undersøgelse. J. Olrik har forsynet »*Fejekost*« med et udførligt Sagregister.

I *Andreas G. Jensens Bog: Jydepotten* (Levin og Munksgaard 1924. 183 S.) har vi fået en grundig Redegørelse for vort Lands ældste Håndværk, Pottfabrikationen, idet Forf. påviser, hvorledes man lige fra Oldtiden af og til vor Tid har fremstillet Potter af Ler, senere almindeligvis kaldet »Jydepotter«, da det væsentligt var i Jylland, de blev fremstillede. Det, som vistnok vil forbyvse Læserne mest, er Andreas G. Jensens Meddelelser om Jydepotteindustriens Omfang. I en Del Tabeller gives der statistiske Oplysninger herom. Man ser deraf, at Potteindustrien,

især i Vardeegnen, var en overordentlig betydelig Næringsvej både for »Pottekoner« og »Pottemænd«. Forf. har fremdraget meget ukendt Stof, og i en Række Afsnit er på en tiltalende og instruktiv Måde gjort Rede for alle de enkelte Spørgsmål vedrørende Potteindustrien og Fremstillingsteknikken. Bogens 85 Billeder supplerer Teksten fortræffeligt. En Literaturliste og Ordliste findes bag i Bogen, men i en Håndbog som denne, vilde det have været meget ønskeligt, om der havde været direkte (Tal-) Henvisninger fra Teksten til Literaturfortegnelsen. Man kunde have ønsket en Oplysning om, hvorfor Forf. f. Eks. ikke har omtalt Potteindustrien i Sorring (»Sorring-Potter«) [se E. T. Kristensen: Jysk Almueliv, Tillbd. V, Nr. 11; Århus Stifts Årb. 1924, 1 ff.; Ludv. Schrøder: Danm. Hjælpekilder og Næringsveje I, 74], Dallerup Sogn nær Silkeborg, men »Sorring-Potter« var jo *røde*, og dette er vel Grunden til, at de ikke nævnes i en Bog om de *sorte* Jydepotter. Hertil kan anføres, at man ogsaa i *Kliplev* Sogn i Sønderjylland har lavet Potter; en Lokalitet, som ikke er anført hos A. G. Jensen (se Hejmdal 16. Maj 1908). Det vilde have været nyttigt, om der fandtes Henvisninger til alle de forskellige Småoplysninger rundt i E. T. Kristensens mange Bøger om Potteovne (»Kakkelpotter«); men trods disse få Bemærkninger mod A. G. Jensens Bog om Jydepotten, kan man dog ikke undlade at sige, at her er fremkommet et dygtigt og rigt Værk, som ikke hvert År har et værdigt Sidestykke i vor Literatur om Almuens Kultur og Erhverv.

Et Arbejde, der behandler en anden uddød jysk Industrigren er *Niels Nielsens* Disputats om *Jernproduktionen i Jylland*. Her kan også nævnes *A. Oppermanns* Afhandling om *vort ældste Kulsvieri* (Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark VII Bd.) og *H. Grøner Nielsens* Redegørelse for *Saltfabrikationen* på Læsø (Danmarks Folkeminder Nr. 29 [se Fortid og Nutid V. 192 f.]) — alle grundige Bidrag til Oplysning om ophørte Industrigrene i Danmark.

Et Arbejde af en hel anden Støbning end de foran anførte, er *J. C. Stochholms* Billedværk: *Det, som forsvinder* (Aug. Bang 1924. 322 S.), der yder et populært Supplement til den øvrige Li-

teratur om forsvundne danske Erhverv og næsten uddøde gamle Folkeskikke. Heri fortælles om Jydepotter, Knipling, Vævning, Uldindustri, gammeldags Bonde- og Håndværkerarbejde, Hedebofester, Kildefester, gammeldags jysk Bryllup og meget mere. Teksten er folkelig og refererende. I Skildringen af det gamle København og Øen Anholt er der dog en Del originale Træk sete af Forf. Der er hist og her indløbet nogle Småfejl og Unøjagtigheder i Teksten, som kunde have været undgået. Således kan nævnes som Eks.: S. 138: Landsrev for Landsgrav; S. 158: Senper (vivum) for Semper. Karoline Graves' og Klaus Berntsens Fornavne staves i Bogen med C; skal jo være med K. Overskriften *Biavl* S. 158 burde ikke have været der. Men Teksten er ikke Hovedsagen i dette smukt udstyrede Værk, derimod de mange Billeder. Stochholm har i Virkeligheden udfyldt et Savn med dette Billedværk, idet han her forelægger et Udvalg af sine gennem mange År indsamlede — med kunstnerisk Sans udførte — kulturhistoriske *Fotografier* fra alle Danmarks Egne. En Del af Fotografierne er dog ikke tagne af Stochholm selv, men alene det, at have samlet så mange karakteristiske Billeder af Folketyper og Erhverv er megen Tak værd, og i Fremtiden vil sådanne Billeder jo få yderligere Værdi.

Et andet Billedværk, der kan nævnes i Tilslutning til Stochholms Bog, er *Louise Ottesens Danske Folkedragter* (Hasselbalch 1923. 91 S.), hvori der findes Fotografier og Beskrivelser af 17 Folkedragter fra Danmarks forskellige Egne samt Færøerne. Desuden forefindes Mønstertegninger i Mængde. Meningen med denne lille Bog, der er den første i sin Art herhjemme, er, at give et Hjælpemiddel for dansk Ungdom til selv at gøre sig gode Efterligninger af Folkedragter til Brug for Folkedansere, Sanglegeskredse o. Ign., men Kulturhistorikere kan også have Udbytte af at stifte Bekendtskab med denne Bog.

Til *Evald Tang Kristensens* 80 Års Fødselsdag 24. Januar 1923 overrakte »Danmarks Folkeminder« ham som Gave en Samling Førstehåndsoptegnelser af Folkeminder, optegnede til denne Lejlighed af Folk både fra Danmark og fra fremmede Lande. Denne håndskrevne *Æresbog* omfattede 1272 Meddelelser

fra 223 Bidragydere. Af denne Bunke Optegnelser er udgivet et Udvalg ved *Hans Ellekilde* (Danmarks Folkeminder Nr. 28. Schönberg 1923. 158 S.). Udg. har forsynet hver enkelt Folke-minde med indgående Noter, der oplyser om dets Forekomst i utrykt og trykt Literatur. Udgaven er derved til betydelig Nytte måske især for udenlandske Folklorister. Bogen er illustreret samt af Udg. forsynet med en Vejledning til Benyttelse af E. T. Kristensens Værker, en Liste over Æresbogens Bidragydere og en Stedliste.

Evald Tang Kristensen har på eget Forlag (Adrs.: »Mindebo«, Møhlholm pr. Vejle) udgivet første Bind af sine *Minder og Oplevelser* omhandlende hans Slægtshistorie, Barndom og Ungdom og slutter 1866, da han bliver kaldet til Lærer i Gjellerup. Først i næste Bind, der er i Trykken¹⁾, vil vi få Besked om Begyndelsen af hans betydningsfulde Indsamling af Folkeminder. Hovedindtrykket, man bevarer efter Læsningen af den 303 tetrykte Sider store Bog, er nærmest trist og mørkt. Man bliver så underlig trang om Hjertet ved at læse om E. T. Kristensens ublide og fattige Barndomsår. Seminarietiden i Lyngby (Djursland) 1857—61 har heller ikke været synderlig morsom eller fremmende for hans Udvikling. Han giver da også en både vittig og kritisk Karakteristik af Seminariets Lærere. Det, som hæver E. T. Kristensens Erindringer over mange andre Selvbiografier, der udkommer mellem År og Dag, er den usædvanlige Mængde Oplysninger og Småtræk, man får meddelt vedrørende Folkelivet i de Egne, Forf. kom i Berøring med i sin Barndom og Ungdom. Bogen er skrevet såre fængslende, og dens mange Jyskheder giver Stilen en særegen djærv Tone, som det sikkert vil være en Fryd for mange Læsere at stifte Bekendtskab med. Gid mange vil gøre den gamle Forfatter den Glæde at købe Bogen. Det vil være en fortjent Opmuntring for ham til at fortsætte med Udgivelsen af sine *Minder og Oplevelser*, der antagelig vil fylde 3—4 Bind endnu.

I *Poul Terps* Erindringer (Clausen og Rist XXXX. Gyldendal. 178 S.) får vi en meget livfuld Skildring af Folkelivet i Kolding-

¹⁾ og nu udkommet [senere Tilf.].

egnen, især i Starup Sogn, *Brusk* Herred. Poul Terp (død i Juli 1925) beretter ikke alene om det daglige Liv i Gård og på Mark, om Bryllup, Oldermænd, Landsbyhåndværkere o. s. v., men han giver også mange Bidrag til Egnens politiske Historie, om Andelsbevægelsen, Højskoleophold i Rødding og flere morsomme Træk om Jakob Knudsens Fader, Jens Lassen Knudsen, der sine sidste Leveår var Præst i Lejrskov. P. Terps Fortællinger om denne originale Præst er dog blevet bestridt fra enkelte Sider. En meget sympatetisk Skildring gives af den i sin Tid kendte Folketingsmand Haastrup. Fra 1864 meddeles nogle Oplysninger om Fjendernes Ophold i Egnen. Beretningen, som Terp giver (S. 71) af Slaget ved Vorbasse, er ikke historisk korrekt. En Note, der henviste til O. F. Geddes og fleres Afhandlinger om Slaget i »Fra Ribe Amt« 1904, vilde have været på sin Plads. Iøvrigt ver-serer der flere andre sagnagtige Fortællinger i Egnen om den for de danske Dragoner så glimrende Bedrift ved Vorbasse 29. Febr. 1864. I en Række Artikler i »Venstbl. f. sydl. Jyll.« o. Nyår 1924 især omhandlende Erindringer fra 48 og 64 i Skanderup Sogn ved Kolding, medd. af *Otto Korsgaard*, findes således en Omtale af Vorbasselaget (Venstbl. 2. Jan. 1924), bygget på Tradition, der — ligesom P. Terps — ejheller er historisk rigtig, men som også giver et Indtryk af, hvorledes Folketraditionen ændrer og pynter på en for de danske sejrige Tildragelse¹).

Fra Koldingegnen er endnu kommet et historisk Arbejde, som det er rimeligt lige at nævne i denne Forbindelse, nemlig *P. Eliassens: Historiske Strejftog i Koldingegnen* (Konrad Jør-

¹) I Anledning af 60-Året for 1864 er der også fremkommet nogle Krigsminder og Dagbøger i de hist. Amtsår-bøger. Således: Dagbog fra Krigen 1864, ført af J. P. Madsen, Hvilsager. Uddragsvis meddelt ved H. Birkelund (Randers Årb. 1923). En Soldats Dagbog fra 1864, nedskrevet paa Skudsmål-bogens overflødige Blade af Soldaten, Husmand Thomas Thomsen i Havnlev (Præsto Årb. 1923). En Dames Dagbog fra 1864. Med Indledning og Noter af P. Eliassen (Vejle Årb. II, 1923). En gammel Mands Erindringer fra Kolding 1864. Af Frantz Jensen (Vejle Årb. I 1924). Erindringer fra Haderslev 1864 af A. J. Marcussen (Slesv. Søndagsblad ⁶/₁ 1924 ff.). J. Carl Christensen: Fraa 48 (A. Bayer 1923. 75 S.), fra Torstrup ved Varde. H. F. Feilberg: Fra Sunde-ved i Krigsårene 1848—50 og 1864 (Sønd. Årb. 1923, 229 ff.).

gensen 1923. 311 S.). I 27 Afhandlinger behandler Forf., der er den bedste Kender af Sydøstjyllands Historie, en Række Spørgsmål fra Kolding og Omegn i Tiden fra Svenskekrigene til o. År 1800. I flere af Afhandlingerne (Varulvene i Viuf, Fra Bremhøj¹⁾ [S. 61], Besøg paa Landet¹⁾ [S. 205 ff.], Lisbeth Julius) findes direkte Bidrag til Oplysning om Folkets Dagligliv og Tro. Ellers behandles naturligvis i Hovedsagen Spørgsmål vedrørende den almindelige Historie i Koldingegnen. Bogen supplerer fortræffeligt Forf.'s tidl. udk. Bog: Kolding fra Middelalder til Nutid.

I sin Bog: *Smaa Livsbilleder* (Aschehoug 1923. 112 S.) har Poul Bjerger givet en Slags Fortsættelse af Bogen: *Jydske Bønder* (se Fortid og Nutid IV, 186). »Smaa Livsbilleder« indeholder fem Biografier af Folk P. Bj. har kendt, Folk, der vel ikke kom i høje Stillinger, men som udførte et så godt og trofast Arbejde, »at de ikke alene selv har faaet noget ud af Livet, men at andre ogsaa er bleven rigere derved«. Biografierne af den ejendommelige Kunstsamler Anders Madsen på Omø og af den kendte Dialekt- og Folkemindesamler, Dyrnlæge Peder Jensen i Kværndrup, er af mest almen Interesse. Poul Bjerger udsendte denne Bog på sin 70 Års Fødselsdag, og den er tilegnet hans gamle Elever. Det har vel hermed været hans Hensigt, at Ungdommen igennem hans Bog skulde stifte Bekendtskab med Mennesker, hvis Liv og Færd har været opbyggelige Eksempler på Bravhed og Dygtighed, værdige til Efterfølgelse. Bogen viser i al Fald, hvad jævne, danske Bønder kan nå at udrette i Livet, og det synes ikke altid at være helt lidt.

På Woels Forlag har Søren Vasegaard 1924 udgivet *Niels Blichers Topographie over Vium Præstekald* efter Originaludgaven fra 1795. Enhver Samler af topografisk Literatur vil være taknemlig for denne nye Udgave af N. Blichers Vium Beskrivelse, som ellers ikke har været til at opdrive. Man får dér grundige Oplysninger om Befolkningens Livsvilkår og Sæder, og man lærer at påskønne N. Bl.'s fortræffelige Iagttagelsesævner. Udg. har forsynet Bogen med udførlige Noter.

¹⁾ Jfr. hermed Hards-Årb. 1924: J. Aldals Afhandling om Struer, hvor der bl. a. meddeles nogle Skifter fra 18. Årh. ligesom hos P. Eliassen.

Søren Vasegaard synes at have lært af Niels Blicher, thi han har selv påbegyndt Udgivelsen af en topografisk-kulturhistorisk Beskrivelse: *Fra Klejtrup Sogn* (Woel 1925), Bidrag til Belysning af himmerlandsk Bondekultur i 70'erne. I første Hæfte gives Oplysninger om Sognets almindelige Karakter, Befolkningsforhold, Levemåde o. s. v., og man har efter Begyndelsen at dømme Grund til at tro, at vi her får en udførlig Skildring af Sydhimmerlands Almuekultur lige inden Overgangstiden til alle de moderne Fremskridt indenfor det danske Landbrug.

Henrik Ussing har i Bogen: *Fra Hedeboegnen* (Danmarks Folkeminder Nr. 26. 173 S.) med *Marie Christophersen* som Optegnerske fortsat sit Arbejde med at fremskaffe og offentliggøre indgående typiske Skildringer af gamle Dages Landsbyliv fra forskellige danske Egne. Marie Christophersen har et indgående Kendskab til Hedeboegnens Kvindesyssel, og det er da også denne Side af de gamle Højelsebønders Liv og Virke, der synes bedst behandlet i denne Folkelivsskildring, men iøvrigt er der givet adskillige andre fortræffelige Bidrag til Oplysning om gammelt Bondeliv i dette Arbejde. Således kan måske fremhæves Afsnittet om Oldermændslavet. Bogen er forsynet med mange gode Billeder.

Fra *Sønderjylland* har vi også fået adskillige Bidrag vedrørende Almueliv og Folkeminder. Således har fhv. Højskoleforstander *Peter Andresen* [død 15. Sept. 1925], Vinding, udsendt en Bog: *Hjemstavnsminder fra Sundeved og Als* (Konrad Jørgensen 1924. 148 S.), hvori han skildrer Folkelivet, som er levet i nævnte Egne. Disse Minder må sees under Synsvinklen: under Fremmedherredømmet; thi kun således har Forf. kendt sin Hjemegn. P. Andresens Skildring af det »bevægede Folkeliv« på Sundeved og Als er lykkedes i usædvanlig Grad. Man kan ikke undgå at gribs på det stærkeste under Læsningen af flere af Bogens Afsnit, der giver levende Skildringer af Kampene på Sundeved og Als i 48 og 64 og af de nationale Kampe senere hen. I tre Kapitler (Ullerup, Egen, Broager) gives mange kulturhistoriske —

originalt sete — Småbidrag til Belysning af disse Byers Mennesker og Folkeliv¹).

Fra Als og Sundeved er endvidere udkommet en Sagnsamling: *Folkesagn og gamle Fortællinger*, samlede af *J. Raben* (Sønderborg 1923. 120 S.), mest efter utrykte Kilder. Det har altid sin Værdi at få en Landsdels Sagn så righoldigt repræsenteret på ett Sted, som det er Tilfældet i denne Bog, hvori der findes 196 Sagn. Ligeledes har en Bog som denne sin vækkende Betydning for Hjemstavnhistorien i dens Egn. Det er således den fyldigste Sagnsamling, der findes fra et enkelt Område i Sønderjylland. Desværre er Bogen dårlig udstyret og trykt med uensartede Typer.

Et godt Sted til at fremdrage sønderjysk Folkeminder i, er det nye *Sønderjysk Maanedsskrift* (red. af *Cl. Eskildsen* og *H. Lausten-Thomsen*, udg. af Hist. Sf. f. Sdj.), der nu har begyndt sin 2. Årg. I første Årg. findes en Mængde større og mindre Bidrag, således om »Oldfund og Stednavne«, »Olmersdiget«, »En gammel Boplads«, »Stensagn fra Sønderjylland«, »Høstning med Segl«, »Blusfester« og meget mere, ligesom der i Afsnittet »*Samleren*« i hvert Hefte findes trykt en Del nyindsamlede Folkeminder; altså en sønderjysk »*Skattegraver*«, som man må ønske en meget lang Levetid.

I et lille Arbejde: *Fra Lintrup Sogn*, medd. af *Hans Pilegaard* (Åbenrå 1925. 73 S.) findes trykt nogle Sagn og Historier, ligesom vistnok alle Lintrup Sogns Stednavne er meddelte.

I *Sønderjydske Årbøger*, der påny begyndte at udkomme i 1923, er ligeledes fremdraget en Del Træk fra Folkelivet i Sønderjylland. Således kan nævnes *N. Hansens* Udgave af *Fr. Fischers* Erindringer (Sdj. Årb. 1924) og *A. P. Tuxens* Barndoms minder fra Tandslet Præstegård 1850—57 (Sønderj. Årb. 1925, 78 ff., 196 ff.). Fischer meddeler Slægtsoplysninger om Rejser til Østasien og mange Træk fra den danske Nationalitetskamp i Sønderjylland efter 1864 m. m. Tuxen skildrer på en såre smuk og festlig Måde Barnedagene i Tandslet Præstegård, Folk og

¹) Jfr. hermed P. Andresens »Sundeveds bebyggelse m. m.« (Sønd. Årb. 1925), 282 ff.

Skikke, Studieår — og så Genforeningen de mange År efter at Barndommens sorgløse Dage var hengåede på den smukke Ø i Lillebælt.

Nogle Bøger afviger ved deres Anlæg noget fra de foran omtalte. Det er først *H. F. Feilbergs: En Kaargild* forøget med *En vestjydsk Gardinprædiken*, der 1923 udk. i 2. Udg. (Alb. Bayer. 96 S.), forsynet med enkelte Noter. Det vil sikkert hilses med Glæde, at denne Bog nu er udkommet påny. »En Kaargild« vil altid indtage en smuk Plads i den *jyske* Literatur, ligesom denne fordringsløse lille Bog belyser en væsentlig Side af gamle Feilbergs Personlighed: hans Sans for Lune og folkelig Fortælle-måde.

H. P. Hansen, Herning, har i *Låjlæ Folk* (Gyldendal, Århus Afd. 1923, 87 S.) skildret en Del, nu døde Originaler fra Midtjylland. Grumme morsomme Anekdoter og pudsige Oplysninger er samlede om flere af dem. En kostelig »Afsløring« af et »Liglys« forefindes også (S. 82), ligesom en Bibelforklaring, man skal lede længe efter for at finde Mage til, kan læses S. 70 f. En Kjeltringbiografi på Folkemålet kan også fremhæves. Bogen er pyntet med et træffende Omslagsbillede og ledsaget af en Ordliste med Tolknings.

Jeppe Aakjær fortæller Sagn fra Fjends Herred i *Po fir glowend Pæl* (Gyldendal 1923. 170 S.). Disse Sagn blev oprindeligt optegnede af J. Aakjær o. 1883 og sendt til E. T. Kristensen, til hvem Bogen da også er tilegnet. I Tilegnelsesdigtet lyder Slutningslinjerne således: »Der er saa fo mell Haw og O, der gløj mæ mir end dæ«. Mange af de Folkeminder J. Aakjær optegnede som ung, findes nu i alt væsentligt trykt spredt rundt i E. T. Kristensens Bøger (Jfr. Dansk Udsyn 1924, 125). Heraf meddeles i *Po fir glowend Pæl* 26 forskellige Sagn tilhørende forskellige Typer. Skuepladsen for Sagnfortællingen i Bogen henlægges af Forfatteren til Daugbjerg Dås. Aakjær har i denne Sagnbog villet give et Sidestykke til *E Bindstouw*, hvad på sin Vis også er lykkedes. Aakjærs Bog indeholder ikke den brogede og tilfældige Mangfoldighed af Sagn, Viser o. s. v. som E Bindstouw, men er ved sin Enkelthed: kun Sagn, dog ligeså underholdende. Som

jysk Sagnbog må Idealet her synes at være nået. Det er en Nydelse at læse denne Bog alene for Jyskens Skyld. Mange træffende Ord — som ikke findes i Feilbergs Ordbog — er benyttede, men heldigvis forklarede.

Lignende folkeligt Formål som Jeppe Aakjærs Sagnbog har også *Hans Ellekildes* egne Genfortællinger af »*Udvalgte Folkeæventyr*« (Gad. 127 S.) fra *Svend Grundtvigs* nu næsten ukendte Samlerværk: *Gamle danske Minder* I—III (1854—61). Denne Æventyrsamling, indeholdende 25 Æventyr, blev udgivet til Minde om Sv. Grundtvigs Hundredårsdag den 9. Septbr. 1924. Til hvert enkelt Æventyr har Udg. føjet en Del Noter, ligesom han i et Efterskrift har redegjort for sit Syn på en populær Udgivelse af Æventyr.

Lars Andersen har udgivet: *Folkeæventyr, indsamlede i Odsherred* (1923). Denne Bog har sin særlige Værdi, ikke blot ved sin nære Tilknytning til den folkelige Fortælling, men også fordi der i Forvejen kun er optegnet forholdsvis få sjællandske Æventyr. (Jfr. H. Ellekildes Karakteristik af L. A. i *Holbæk Årb.* 1925, 165 ff.).

Endnu er tilbage at nævne nogle Bidrag fra de historiske Amtsårbøger og enkelte Tidsskrifter omhandlende Folkeliv og Folketro.

Christian Olsen, Torpelund, har foruden at udsende *Gamle Danse fra Nordvestsjælland* I—II (harmoniserede for Klaver af Christiane Rützou 1923, 1924. Forlag: Chr. Olsen, Torpelund pr. Eskebjerg) skrevet en udførlig Skildring af sine Forældre, sit Hjem og sin Hjemegn. Det er især Livet på Gården Torpelund i *Bregninge Sogn* i Nordvestsjælland, der fortælles om (*Holbæk Årb.* 1922—23), og vi har her et godt Supplement til *Karoline Graves' Bog: Ved Halleby Aa* fra omtrent samme Egn af *Sjælland*¹⁾.

Om *Barselgilder* og *Ligbegængelser* o. 1840—80 i *Hollænderbyen* på Amager fortæller *Dirch Jansen* i *Kbhvns. Årb.* 1923—24.

¹⁾ Jfr. hermed *P. Kristensens* Artikelrække: Folkelivsbilleder fra Vestsjælland i 60'erne og 70'erne, især fra Rørby Sogn; *Sorø Amtstd.* 5/9—20/9 1922.

Fra *Midtsjælland* findes et mindre Bidrag af *Sv. Christensen: Fra vore Bedsteforældres Tid* (Sorø Årb. 1923).

Frederiksborg Årb. 1925 indeholder udelukkende Bidrag fra *Helsingør* og Folkelivet i denne By. Her kan måske særlig fremhæves et Afsnit *Skoleminder*.

Bondelivet i *Sydstejvns* i 1860'erne har fået sin Fortæller i Husmand *Chr. Olsen*, St. Torøje (Præstø Årb. 1923). Om en bornholmsk Original, *Peter Mark*, fortæller *C. J. Hagemann* (Bornh. Saml. 1924) meget sympatetisk. Angående Fortidens *Arbejdsmaåder* på Nordfalster, *Oldermandsgang* i Fjelde, *Sommeri-By-Ridt* i Kippinge for 200 År siden o. a. m. findes der Småbidrag i Loll.-F. Årb. 1923—24. *Helene Stranges* nordfalsterske Hjemstavnsskildring i Romanform: *Priergaardslægten* (2 Bd. 1922—23) indeholder meget til Oplysning om Falsters Almuekultur og Sprog (se Anm. i Loll.-F. Årb. 1924, 146 f.).

Fra Thy findes meddelt et *Bindebrev* (Thisted Årb 1923) og om *Sømandslivet* på Limfjorden i Beg. af 1880'erne fortæller *J. Kusk-Jensen* (Morsø Årb. 1924) livligt og oplysende. Han har her givet et Bidrag til et Område af Folkelivet, som sjældent træffes behandlet. *A. C. Skyums: Gammel Mætt og hendes Hus* (Morsø Årb. 1924) er en hyggelig — lidt novellistisk — Beretning fra Mors om en gammel mild Kvindes Hjem og Levned for godt en Menneskealder siden. En Del af denne Artikel er fortalt på Folkemålet. Om Bondeliv på Mors o. 1860—75 findes endvidere Oplysninger i *Kr. Søndergaards* Bidrag i Morsø Årb. 1924.

G. A. Jensens Barndoms minder fra Århus i Fyrreerne (Århus Årb. 1924—25) er et værdifuldt Stykke Kulturhistorie fra Jyllands Hovedstad, nedskrevne af den gamle Højesteretsassessor, der med sikker Hukommelse genoplever sin Barndom med dens Skolegang, Udflugter o. m. a.

I et Regnskab over Udgifterne ved en *Degns Begravelse* på Mols 1810 (Randers Årb. 1924) står vi overfor et grumme sagligt Bidrag til Belysning af Levemåden ved højtidelige Lejligheder i den gamle Landsby. Et stærkt Indtryk af hårde og fattige Kår modtager man under Læsningen af *J. Andersens* fortrinlige Skildringer: *Fattige Tider* (Ribe Årb. 1923—24), der giver »Strejflys

over Malt Herred i vore Bedsteforældres Tid«. *Otto Korsgaards Fortællinger om Folkelivet i Skanderup Sogn* (Ribe Årb. 1924) viser også, at det tiest var fattige og hårde Forhold, der levedes under — især dog for Arbejdsfolk — i Landsbyerne for en 60—80 År siden¹⁾. I *H. H. Sørensens Afhandling: Fra Jerne Sogn* (Ribe Årb. 1925) er Oplysningerne om det gamle Bondeliv også prægede af Ordene: Nøjsomhed og hårdt Arbejde.

Søren Alkjærsgs vægtige Afhandling: Den ulovlige Brændevinsbrænding (Ribe Årb. 1924) giver på Grundlag af omfattende Studier både morsomme og indgående Oplysninger om Bøndernes Snedighed og Opfindsomhed overfor Kontrollører, der skulde forhindre den megen Fremstilling af den yndede Drik: Brændevinen.

Også *Sognehistorierne* giver gode Bidrag vedrørende Erhvervslivet, og desuden finder der for det meste meddelt nogle Folkeminder og et mindre — ofte alt for lille — Afsnit om Almuekulturen. Økonomiske Grunde forårsager vel også, at Forfatterne er blevne nødte til at begrænse sig til historiske og kommunale Oplysninger. Eksempelvis kan gøres opmærksom på følgende Bøger: *Rasmus Nielsen: Sejerø Sogns Historie* (Eget Forlag, Næstved 1923). *H. K. Kristensen: Lunde Sogn i V. Horne Herred* (Konrad Jørgensen 1923). *S. C. Sortfeldt: Rubjerg Sogn i Vendsyssel* (Eget Forlag 1924). *L. Bøttiger* († 1925): *Vesterskjærninge-Ulbølle og Omegn* (Svendb. Årb. 1924). *Chr. Vammen: Bidrag til Kjerby Sogns Historie* (Randers Årb. 1923—24).

Undersøgelsen af de moderne Kulturstrømningers Indflydelse på Almuelivet i Landsbyerne har Tid efter anden været Genstand for Studium. Således har *Jens P. Jensen* i Høng skrevet om de første store *Folkefester* i Holbæk Amt (Holb. Årb. 1925), på Vejrhøj og på Ulkestrup Mark, hvori gives mange Oplysninger om den folkelige Vækkelse — især i politisk Retning — i denne Egn. Afhandlingen supplerer Forf.'s Bog: *Sjællandske Bønder*, ligesom den også støtter Forf.'s tidligere Arbejder i Holbæk Årb. om Nordvestsjælland's nyere politiske Historie og *Hans*

¹⁾ Fortællingen om Banken i Kolding og de Skanderup Bønder, der lod sig narre (anf. St., 131 f.) burde have været udeladt.

Jensens: Bidrag til Holbæk Amts Historie i det 19. Århundrede (Holbæk Årb. 1923—24). Samme Ærinde har også J. P. Jensens Biografi af *Rasmus Ottesen* (1803—1862), der er »et Bidrag til Religionsfrihedens og de gudelige Forsamlingers Historie« (Sorø Årb. 1923). Om de gudelige Forsamlinger og den folkelige Vækelse gennem Grundtvigs Forkyndelse og Folkehøjskolen findes der Oplysninger i A. C. *Ertebøll-Nielsens* Biografi af en »Førstemand i Tid og Stand«, nemlig Hedeopdyrkeren Jens Pedersen i Strandby Sjørup (Himmerl. Årb. 1923). Om den religiøse Bevægelse i Skjernegnen i 70'erne og 80'erne, der er kendt under Navnet: »*Bornholmerne*« handler et Bidrag af S. *Karl Hansen* i Hards. Årb. 1923. Og om *Askov Folkehøjskoles* første Begyndelse og dens Betydning for de ved P. *Larsen-Skræppenborg* vakte Bønder i *Gjesten* og *Veerst* Sogne gives en Redegørelse i Dansk Udsyn 1925¹).

Går vi over til mere specielle Bidrag vedrørende vort Æmne, da bliver der flere at nævne, som hver især yder noget nyt og værdifuldt. Således har Havearkitekt *Johanns Tolle* meddelt en Del Studier over gamle *Haver* (∴ Moseby Præster og deres Haver gennem mere end halvandet Hundrede Aar i Loll.-F. Årb. 1924; Knuthenborg Park og Haver, smsts. 1925; omkring Astrup Præstegaard, Årh. Årb. 1925). Mest almen Interesse har vel Tolles kulturhistoriske Studie vedrørende de danske Bondehavers Udvikling gennem Tiderne (Gads d. Mag. Juli-Aug. 1925). Her har Forf. nemlig behandlet et Æmne, som ikke tidligere har været Genstand for en samlet Omtale, men som fortjente at undersøges med Benyttelse af hele den omfangsrige Literatur, der spredt forefindes om de gamle Bondehaver, som *Johannes V. Jensen* formoder (*Myter* III »Viet og Kaalgaarden«) er en Fortsættelse af det gamle *Vi*. *Gunnar Knudsen* har også (Sorø Årb. 1923, 39 ff.) meddelt en Del Oplysninger om Haver i gamle Dage i Sorøegnen.

Et andet for vor Kulturhistorie vigtigt Æmne er de gamle

¹) Jfr. hermed H. P. H. Barfods: *Minder fra gamle grundtvigske Hjem*, Gad, hvoraf hidtil 4 Bd. er udkomne.

Markeders Historie, som der omtrent på én Gang er givet to fyldige Bidrag til, ovenikøbet skrevet af Lokalhistorikere, der ved Siden af har Ry som skønliterære Forfattere, nemlig *Jens Thise* og *Jeppe Aakjær*. Førstnævnte har skrevet en længere meget livlig Afhandling om *Thise Marked* i Vendsyssel (Vends. Årb. 1924). Dette Marked var oprindeligt et Kildemarked holdt ved den bekendte hellige Kilde i Thise. Jeppe Aakjær behandler *Skive Marked* i sin oplysende og festlige Markedsafhandling (Skivebogen 1924). Det er dog ikke de historiske Oplysninger, man er mest glad ved i dette Bidrag til Sallings Historie, men derimod den kendte Digters Skildring af *Folkelivet*, som det udfoldede sig i J. Aakjærs Barndom på Skive Marked. Skønnest er vel nok Omtalen af Markedsviserne. Her skriver Digteren både så poetisk og så muntert, at man både ler og græder på en Gang. Et Par særdeles livfulde Illustrationer ledsager Teksten.

Om det berømte *Kildemarked i Skjorping* (Himmerland) gives der Oplysninger i Himmerl. Årb. 1924, 4 ff. og 25 ff. Om *Holstebro Markeder* i ældre Tid har *P. Storgaard Pedersen* (Hards. Årb. 1923) meddelt et Par historiske Oplysninger. Ligeså fremkommer *C. Klitgaard* med historiske Bidrag om *Kroerne* i Vendsyssel (Vends. Årb. 1923).

I Skivebogen 1924 findes tre Artikler af *Gudmund Schütte* omhandlende *Eskjærs Mytologi, Vætter og Spøgelser fra Astrup og Omegn* og *Spøgeri paa Taarupgaard*, der alle tre vel kan siges at yde Bidrag til »hjemligt« Hedenskab i Salling. Det samme kan også bemærkes om *Svend Aakjærs* Afhandling i Skivebogen 1923 om det *hedenske Alsbjærg* i Børsting og om samme Forf.'s Undersøgelser (Skivebogen 1924) over *Vogn- og Smør-* i danske Stednavne. Svend Aakjærs Redegørelse giver én en Anelse om, hvormeget der ad sproglig Vej — ved Studiet af *Marknavne* — kan indvindes til at bestemme alle Danmarks hedenske Kultsteder.

Om *Byggeskik* i gamle danske Bøndergårde har *Jørgen Orlík* og *H. Zangenberg* skrevet meget instruktive og oplysende — gennemillustrerede — Afhandlinger i Tidsskriftet *Nær og Fjern*

(Jan. 1924) og Dansk Udsyn (1925, 3. H.)¹⁾. Et Bidrag af lignende Art er *K. Thorsens Bornholmsk Byggeskik* i ældre Tid (Bornh. Saml. 1923), hvor der bl. a. meddeles nogle Iagttagelser over den bornholmske *Gårdgruppering*, der — p. Gr. af Naturforholdene — afviger fra de øvrige danske Landsdeles Landsbyanlæg.

En Afhandling, der vil være til megen Nytte som Udgangspunkt for det fremtidige Studium af danske *Folkemelodier*, er *H. Grüner Nielsens Literatur- og Håndskriftsfortegnelse* (Årb. f. Musik 1923 [1924]) over den trykte og utrykte Literatur vedrørende de forskellige Samlinger af danske Folkemelodier. Desuden findes Oplysninger om de enkelte Melodisamlingers Historie, således E. T. Kristensens *egen* Redegørelse for sine Indsamlinger af Folkemelodier og hans Forhold til Svend Grundtvig og Berggreen (jfr. hermed E. T. Kr.'s *Minder og Oplevelser* II. 86 ff.). Tillige er aftrykt en Artikel af *Hjalmar Thuren* om de danske Folkemelodiers Oprindelse.

I *Hans Ellekildes* Udvalg af *østsjællandske Folkesagn* (Kbhvns. Årb. 1924) er givet en Prøve på, hvorledes de enkelte Sagn i en bestemt Egn bør kommenteres.

Til Slut skal nævnes tre Bidrag vedrørende Trolddom og Lægekyndighed blandt Bønderne forhen. Først *Bolette Sørensens* Meddelelser om en *Bandsættelse i Hald 1701* (Randers Årb. 1923), der giver et dystert Indblik i Landsbyens Åndsliv. Dernæst *P. M. Rørsigs* Fortællinger om *Degnen og Folkekirurgen Niels Calmer* i Mosbjerg 1790—1831 (Vends. Årb. 1924), der nød stor Anseelse som Læge. Afhandlingen giver forøvrigt et temmeligt tiltalende Indtryk af gammeldags Lægeforhold på Landet. Og endelig *F. Ohrts* Fortolkning af en *Mane- og Signebog* fra Kirke-Såby Sogn (Kbhvns. Årb. 1923). Den kyndige Forf. giver her desuden en populær Oversigt over »Cyprianusbønnen«.

Kbhvn., 28. Aug. 1925.

August F. Schmidt.

¹⁾ Jfr. hermed H. Zaugenbergs senere udkomne Bog: *Danske Bøndergarde* (Danmarks Folkeminder Nr. 31. 98 S.).